

KÜLÖNFÉLÉK.

Püspöki vizsgálat. Főt. Ferencz József püspök ur f. évi márt. 9-én a budapesti ekleziában hivatalos vizsgálatot tartott. Az isteni tiszteletet a helyb. lelkész, Derzsi Károly végezte az ág. hitvallásuk Deák-téri imatermében, hova a hívek nagy számban gyűltek össze. Ezután a főt. püspök ur a szószékre lépve, üdvözölte híveit. Szeretettel köszöntötte őket, kik oly távol vannak az unitárius egyház központjától, de a kikkél azért a hitbuzgóság erénye a legreményteljesebben nyilatkozik. Jól esett kijelentenie, hogy két év előtti egyházlátogatása óta kifejtett munkásságukat megnyugtatónak találja. A hit, remény és szeretet igéivel szólott hozzájuk, mint a melyek alapjai az egyéni és társadalmi boldogságnak. S felfejtve e keresztény erények mibenlétét, beszédét a következőleg végezte: „Boldog leszek, ha meggyőződöm arról, hogy a ti egyházközségeitek ezen erényeknek, e kincseknek erős vára s ti azoknak hív őrei vagytok. És boldogok vagytok ti is, ha azokkal ékeskedtek, ha hitetek szilárd az egy Istenben, reményetek erős a jövőben és szeretet sugárzik ki minden tetteitekből. Adja Isten, hogy főpásztori szavam a ti buzgóságotokat, kegyességteket és vallásosságteket, hazafiságotokat, szóval egyházi és világi erényeiteket fokozni birták legyen. Istennek áldása maradjon rajtatok.“ Ezután a tanácssteremben kezdetét vette a vizsgálat, melynek megható momentuma volt, midőn a püspök ur ama kérdésére, hogy a budapesti hitközség lelki szükségét pótol-e és az eredmény jutalmazza-e azokat az áldozatokat, melyeket az egyház fentartása igényel — Hajós János főgondnok felelt, szép vonásokban ecsetelvén a kis egyházközség tagjainak testvéri szeretetét és hitbeli buzgalmát, kijelentve, hogy a kérdésre csakis igenlő választ adhat. Az egyházközség ügyei s irományai a legjobb rendben találtattak; a vallásos oktatás rendszeresen folyt; a templomépítés ügye előhaladt; a pénztár pontosan kezeltetett, mikért a püspök ur elismerését nyilvánította az egyházközség hivatalnokai s egész keblü tanácsa iránt. Örömmel tapasztalta a főt. püspök ur azt is, hogy a gyűjtést a templomépítésre érelyesen folytatják, s különösen dr. Székely Ferencz buzgólkodása nagyobb összegeket hozott be e célra. Ez alkalommal megejtetett a keblü tanács megújítása is, megválasztatván főgondnoknak Hajós János, algondnoknak Bedő Albert, jegyzőknek M. Farkas Sándor és Becsák János,

pénztárnoknak Végh József; kebli tanácsosoknak Buzogány Áron, dr. Dániel Gábor, Jakab Elek, Sebes Pál, Ürmösi Miklós. A közgyűlést társas ebéd követte, melyen számos lelkes köszöntőt mondtak. A főt. püspök ur, kinek a budapesti ekklezsia oly sokat köszönhet, ez alkalommal megígérte, hogy a maga részéről is újabb lépéseket fog tenni az ekklezsia templomépítési ügye előmozdítására.

Az angol unitáriusok s más szabadelvű keresztények nemzeti konferentiája f. évi ápril hó 14. 15. és 16-ik napjain folyt le Birminghamban, nagy érdeklődés mellett. Mintegy 2 ezeren voltak jelen. Az ünnepélyességek urvacsoravétellel kezdődtek meg. Az egyházi beszédet Armstrong lelkész tartotta: „Íme mily jó és kellemetes az atyafiaknak egységben élni.“ szöveg alapján. (Zsolt. CXXXI. Eph. IV. 3. 13 v.) Szép beszédében a szabadelvű egyházról s az egység elvéről beszélt. Hopps János a „nyilvános isteni tiszteletről“ tartott felolvasást, kiemelve annak fontosságát. Picton parlamenti tag, s nem unitárius vallású, szintén érdekes felolvasást tartott „A kritikai és rationalis szellem modern fejlődésének a vallásra való befolyásáról.“ E felolvasásokat élénk vitatkozások követték. Wicksteed indítványára egy új tudományos és vallásos folyóirat megindítását elhatározták. A konferentia dr. Martineau-nak 80-ik évfordulója alkalmából egy üdvözlő irat küldését határozta, ama nagy szolgálatokért, miket nemcsak az unitárius egyház, de az egész keresztény világ érdekében kifejtett. Az E. K. Tanács is üdvözlő iratot intézett a konferentiához.

Egy olasz író látogatása. Angelo De Gubernatis jeles olasz író, gr. Kuun Géza tudós írónk kíséretében mártius havában Kolozsvárt is meglátogatta. Kellemesen volt meglepetve a sok tanintézet s a város értelmisége által. Könyvtárunkban nagy figyelemmel vizsgálta a régi unitárius műveket, s különösen, mint olaszt, a Socin munkái érdekelték s örömmel jegyezte meg, hogy hazájában, az unitarismus bölcsőjében, újból terjednek a szabadelvű vallási nézetek s a liberalismus hívei a miveltebbek körében napról-napra szaporodnak. Mi örömmel jegyezzük fel ezt a látogatást, mert De Gubernatis a magyar nemzetnek őszinte jó barátja s gróf Kuun Géza információi alapján, kinek érdeme, hogy hazánkat meglátogatta, az utazásáról való közleményei bizonyára jó szolgálatot tesznek.

Jubileum. Dr. Ballagi Mór f. évi márt. 19-én 70-ik évét töltötte bé, mely alkalommal nála többen tisztelegtek: a sugárúti állami tanító-nevelő intézet tanári kara, mint az intézet buzgó tevékenységű igazgatótanácsosánál, a budapesti ref. theol. tanári kar négy tagja, mint egykori kedves tanárunknál. Hadd fejezzük ki iránta mi is örömteljes üd-

vözetünket, mint egyik kiváló képviselőjénél annak a szellemnek, mely a magyar protestantismus újabb történelmében maradandó nyomokat hagyott. Dr. Ballaginak számos és nagy érdemei lehetnek, mint nyelvtudósnak és mint a közélet munkásának; de ezeknél bizonyára nem kisebb az, melyet ő azzal a szellemmel szerzett, mely theologiai munkásságában a tanári széken és irodalomban vezérelte, s mely nem más volt, mint a szabad vizsgálódás és türelmesség szelleme. E kétfőnek a reformatus egyházba való bevezetésére nála senki sem tett többet és senkinek sincs több érdeme abban, hogy a magyar reformatus egyház gondolkozói a hagyományos tannak a jelenkori vallásos tudattal mind egyezőbb jelentést kezdettek adni. S nagy érdeme van van neki abban is, hogy mindazok, kik hasonló szellemben munkáltak, közelebb kezdettek jönni egymáshoz, sőt maguk a különböző protestans egyházak is, és az unitarismus, mely mindig annak a szellemnek volt a harczosa, oly hosszu idő után kiméletesen tekintetben kezdett részesítettetni. Szívünkől köszöntjük azért és kívánjuk, hogy még sokáig lehessen hasznára a magyar protestantismusnak s büszkesége egyházának!

Gyóry Vilmos, a magyar irodalom egyik kiválóan érdemes munkása, s a budapesti ágost. hitv. egyház derék lelkésze, f. évi ápril 14-én hosszas szenvedés után elhunyt Budapesten, özvegyet s öt árvát hagyva maga után. Tagja volt a tud. akademiának, Kisfaludy- s Petőfi-társaságoknak. Alapos műveltségét, széles látkörét tanusítja az, hogy 11 nyelvet tudott. Irodalmi munkásságát a Jókai Mór által szerkesztett „Déliab“-ban kezdette meg. Azután mint műfordító lépett fel. Svédből lefordította a „Frithiof“ mondát. Különösen a spanyol irodalommal foglalkozott előszeretettel. Calderonnak „Az élet álom“ és „A zalameai bíró cz. színműveit, — s Moretónak „Közönyt közönnnyel“ cz. művét és Cervantes „Don Quijote“-ját a Kisfaludy-társaság megbízásából fordította le; angolból Shakespeare-nek több sonettjét, s „Minden jó, ha vége jó“ cz. vigjátékát. Írt továbbá ifjusági elbeszéléseket s népszínműveket. Kitünő író, hivatott lelkész, gyöngéd férj, jó családapa, buzgó hazafi s kedves módoru ember volt, s épen ezért méltó az általános részvétre.

Channing H. Vilmos unitárius lelkész egy pár hónappal ezelőtt elhunyt Londonban. A megboldogult unokaöcscse volt a nagynevű dr. Channingnak. 1810-ben született Bostonban, az Egyesült-Államokban s 1829-ben a Harvard egyetemen a „Baccalauratus Artium“ fokozatot nagy kitüntetéssel nyerte meg. Miután több évig szolgált az Egyesült-Államokban, átjött Angliába s Liverpoolban a dr. Martineau ekklezsiájában lett pap. A polgárháboru alkalmával újból visszatért szeretett hazájába s egész odaadással működött a rabszolgakereskedés eltörlése

mellett. Lincoln Ábrahám akkori elnököt hathatós szavakkal buzdította kitartásra. A sebesülteket ápolta s vigasztalta. Szoros baráti viszonyban volt Emerson, Long Fellow, Hawthorne, Fuller Margit, Thoreau, Holmes kitűnő írókkal, ugyszintén Anglia kitűnőségeivel. Művei közül megemlítettők: „Dr. Channing élete és levelezése“; „Jouffroy ethicájának fordítása“; „Parkins Jakab emlékirata“; s dr. Channing „Tökéletes élete“ című művét is ő adta ki. Különösen nagy érdeme van, mint papnak. Ő igazi missionarius volt. A szabadelvű nézetek s eszmék harczosai között ismertebb egyén alig volt nálánál. Nagybátyjának örökölte nemes tulajdonait, s ő is, mint amaz, érzelmei s cselekedetei által bebizonyította, hogy igazi kosmopolita. Hogy a szó valódi értelmében töltötte be hivatását, igazolja Emersonnak nyilatkozata, melynél szebbet pap aligha kapott. Ugyanis a felesége mind unszolta Emersont, hogy kereszteltessék meg már a gyermekeket. „Igen — felelé — ha egy olyan embert találunk, a ki épen olyan jó, mint a gyermekek.“ Midőn Channing egy alkalommal meglátogatta őket, Emerson így szólt: „Imhol az ember“ s vele kereszteltette meg a gyermekeit. Tetemeit szülőföldre szállították s a Bostonhoz közellévő Mount Auburn temetőbe helyezték el nagybátyja mellé.

A szabadelvű theologia külföldön közelebről még két kitűnő képviselőjét vesztette el dr. Scholten J. Henrik és dr. Swartz Károly halálukban. Scholten J. H. született 1811. Tanulmányait Utrechtben végezte, hol 1836-ban a theologia tudorává avattatott. A vidéken való egy pár évi lelkészkedés és tanárkodás után 1843-ban Leidenben lett tanár, a hol működött aztán egész haláláig, mely f. évi ápr. 10-én következett be. Hollandiában ő volt a szabadelvű theologia megalapítója s a leydeni iskolát európai hirre emelte. Számos műveivel rendkívüli befolyást gyakorolt s az ő iránya ma sok száz követőt számlál Németalföld lelkészei között. Az orthodoxokkal heves harcokat kellett vívnia, de ő mindig megőrizte méltóságát nem a személyek, hanem a vélemények ellen küzdvén. Az igazság őszinte szeretete vezette tollát s nézeteit kész volt megváltoztatni, vagy módosítani, mihelyt újabb vizsgálódása több világosságot derített fel előtte. Benne a mély vallásos szellem mélyreható észszel és nagy tudománnyal egyesült. Hollandiának e száz esztendőben nem volt nagyobb theologusa nála. Neve hazánkban is ismeretes s főleg a ref. egyházból úgy hisszük sokan fognak róla kegyelettel emlékezni. — Swartz Károly született 1812-ben Wiekben, Rügen szigetén. Tanult Halleban, Bonnban, Berlinben és Greifsvaldban s lelke már korán Schleiermacher eszméit ölelte át. S miután 1842-ben a theológiát végezte, a hallei egyetemre magántanárnak neveztetett ki, mindamellett

is, hogy Tholuck és Müller Gyula ezt ellenezték, és ott a dogma történelemből sikerült előadásokat tartott. De szabadelvűsége csakhamar feltűnt az illető köröknek s az akadémiai tanszékről le kellett mondania. 1848-ban követnek választatott a frankfurti országgyűlésre, hol a jobb középén foglalt helyet. A szabadelvű eszmék győzelme azt a következőt hozta számára, hogy Halléban visszanyerte tanszékét, mint rendkívüli tanár. De a reactio nem szűnt meg ellene működni; s ha nyilvánosan nem is lépett fel, de mind több keserűséget okozott neki. Ily körülmények közt örömmel fogadta 1856-ban a Szász-Koburg-gothai herceg meghívását az udvari papságra. Itt egyszersmind tagjává lett a főconsistoriumnak s 1877-ben a hercegség összes egyházainak főfelügyelője. E magas állásban nagy érdemeket szerzett bölcsességgel és igazságossággal kormányozván a rája bízott egyházakat, melyek alatta az üldözött szabadelvű protestantismusnak menedékei lettek. De az ő befolyása nem szorítkozott csupán ezekre. Dr. Schwartz kitűnő író is volt. Adalékok a legújabb theologia történelméhez vagyis helyesebben Az újabb theologia történelme című munkája, melyben a németországi, 1830-on innen folyt, theologiai nagy harcokat annyi szellemmel és lendületességgel festi, sokszoros viszhangot keltett az egész Németországon. Nem kisebb hatása volt egyh. beszédeinek is, melyeket több kötetben adott egymásután közre, nem főleg azokra, kiket a szűkeblű orthodoxia oly nagy számban utasított ki az egyházból. Az orthodoxok ellen mindig következetesen és kitartással harcolt, valamint korábban a neo-lutheránismusnak katbolizáló tendenciái ellen is. Rothe, Schenkel, Bluntschli és mások mellett egyike volt a Protestantenverein megalapítóinak. A protestantismus szabadságáért és jogaiért küzdött utolsó lehelletéig s arra buzdította barátait is, kik f. évi márt. 25-én fájdalommal állották körül kitűnő vezérük ravatalát. Műveiből az „Adalékok a legújabb theologia történelméhez“ magyarra is le van fordítva Kovács Albert által. Vajha az a szellem, a melynek ő korunkban egyik leghatalmasabb fölkenntje volt, nálunk is határozottabban nyilatkoznék!

Nyugdíj- és segélyintézetünk alaptőkéjének gyarapítására torda-aranyoskór 500 frt. mondva: ötszáz forintot küldött. Ez összeggel és a keresztur-kör által adottal az alaptőke szépen gyarapodott. Maros-kör is ígért volt 400 frtot, de még nem küldötte be; legyen szabad azonban remélni, hogy ígését teljesíteni fogja. Az intézet iránti pártolásra felhívjuk ez alkalomból a többi köröket is. Már is többen részesültek az intézet jótéteményeiben. Ujabbán Péterfi Samuné és Koronka Antalné papnék számára utalványoztatott ki a szabályszerű segély.

A lelkész-egyletek érdekében egyházunkban újabb mozgalom indult meg. Lelkészegyletünk eddig tudomásunk szerint kettő volt az udvarhelykörüi és maroskörüi. Most egy központi egylet és mindenik egyházkörben egy fiók-egylet felállítását terveztetik „Dávid Ferencz-egylet” czimen. Boros György barátunk, ki ez ügyet a mult főtanácskor több lelkész előtt szőnyegre hozta, a Gyöngyösi István esperes uralral kidolgozott alapszabályokat már szét is küldötte, hogy a lehető észrevételeket megtegyék. A beérkezett vélemények alapján összeállított alapszabályok aztán felterjesztendők lesznek a közelebről tartandó főtanácskozhoz megerősítés végett. Az alapszabályokat részletesen ismertetni ugy hiszszük felesleges, minthogy azok az illetőknek mindenfelé elküldettek. De kiemeljük az egylet programjából különösen a vallás erkölcsi tartalmu füzetek kiadását, melylyel igen hasznos szolgálatot tehet. A programnak a többi része is, mint a hit és erkölestudomány és neveléstan körébe tartozó elvek vitatása, helyén van. Igen örvendenénk, ha e mozgalomnak az lenne az eredménye, hogy mindenik egyházkörben egy lelkész-egylet alakittatnék könyvtár-egylettel kapcsolatban, mely az illető kör lelkészeinek és tanítóinak szellemmi központul szolgálna.

A főrendiház reformja. Nem levén elhivatásunk a politikával foglalkozni, a főrendiház reformjáról is csak annyiban kívánunk megemlékezni, a mennyiben e reform az egyházakat és így minket is érdekel. A kormány által benyújtott törvényjavaslat, mint annak idejében megemlítettük volt, igen helyesen, megszüntetni czélozta azon több százados vallási sérelmet, mely szerint a főrendiházban, hol eddig csak a róm. kath., gör. kath. és gör. keleti egyházak püspökeinek volt helyök, az újjászervezendő főrendiházban a protestans egyházak képviseléséről is gondoskodott. E végre a törvényjavaslatba az ev. ref. egyház részére 3 püspök és 3 főgondnok, az ág. ev. hitv. egyház részére hasonlóképpen 3 püspök és 3 főgondnok; végre az unitárius egyház részére egyik egyházi elnök, azaz vagy a püspök vagy a főgondnok szintén tagsági joggal ruháztattak fel. Ugyanakkor megjegyeztük volt azt is, hogy a törvényjavaslatnak ez a conceptioja most is csak részben enyésztteti el a vallási sérelmet s a vallások egyenjogúságának ezáltal elégtéve nincs, a mennyiben a protestans egyházaknak nem minden püspöke vétetett be a törvényjavaslatba; a mi pedig különösen minket unitáriusokat illet, mi tényleg csak fél képviselést nyertünk. Azon meggyőződésben voltunk azonban, hogy ez a hiány a képviselőházban ki fog egyenlítettetni. A kísérlet meg is tétetett mind a képviselő-, mind később a főrendiházban: ámbár ez utóbbi helyen már csak a szorosb értelemben vett két protestans egyházra nézve, de eredménytelenül. S miután

már csak a szentesítés van hátra, bevégzett fénynek vehetjük, hogy a jövő ülésszakban a főrendiházban az ev. ref. egyháznak 6, az ág. ev. egyháznak szintén 6 és az unitárius egyháznak egy tag fogja a képét viselni. Mindamellet, hogy most is abban a meggyőződésben vagyunk, hogy ez a képviselő a protestáns egyházak részéről nem teljes, az elv diadala feletti örömnünknek készséggel kifejezést adunk. Teszszük ezt annyival inkább, mert erre maga a kath. klerus is rászavazott, mely eddigelé még a protestánsok püspöki elnevezése ellen is tiltakozott, azt állítván, hogy ezeknek csak superintendenseik vannak, a püspökségre csak Péter apostol utódai, vagy ezek által tarthat valaki igényt. Ennyiben tehát a haladást kétségbe vonni nem lehet. Mennyiben felel meg az ily módon újjászervezendő főrendiház más tekintetekből a liberalismus elveinek s a kor követelményeinek? e felett elmélkedni, mint fennebb is kifejeztük, nem vagyunk hivatottak. Annyit látunk, hogy a liberalis musnak bizony minden kis talpalatnyi helyért meg kell küzdenie. Hiszen a főrendiház hármass bizottságában még annak is akadt szószólója, hogy az unitárius egyház képviseltetése töröltessék ki a törvényjavaslatból. Ez azonban viszhangra nem talált. S eltekintve attól, hogy a mint mondók, a mi egyházunk tulajdonképpen csak fél képviselőt nyert, főleg azon nem egészen correct elv alapján, hogy létszámunk csekély voltát tekintve, mi aránylag így is a legjobban vagyunk képviselve, lehetetlen eltitkolni a feletti örömnünket, hogy kivéve azon egy hangot, sem a bizottságokban, sem a képviselő- és főrendiházban egyetlen hang sem emelkedett legalább azon egy unitárius főrendiházi tag ellen. A mi bizony nehezen is lett volna összeegyeztethető az 1848. évi törvényhozással, mely az unitárius vallást Magyarországon törvényesen bevett vallásnak nyilvánította. Nem a mi szerény egyházunkon, hanem ama törvény alkotóinak nemes szellemén ejtett volna az begyógyíthatlan sebet. És hogy ez nem történt meg, ezért ismételten üdvözljük a törvényhozók bölcsességét!

„**Erdélyrészi M. Közművelődési Egyesület**“ alakult Kolozsvárt ápril 12-én nagyszámu képviselők részvételével, a magyar elem fentartása, a nemzeti szellem ébresztése s a magyar állameszme védelme és erősítése céljából. Az életrevaló eszme már is szép pártolásban részesült, a mennyiben az alapító s rendes tagok száma naponként szaporodik. Az egyesület ideiglenes választmányára felhívást bocsátott ki tagsági gyűjtőivel, melyeket lelkész társaink s t. olvasóink szives figyelmébe és pártfogásába a legmelegebben ajánlunk. Tegyük meg hazafiúi kötelességünket a nélkül, hogy ebből is felekezeti kérdést csinálnánk, mint a hogy ezt a „**Protestáns Közlöny**“ egyházi és iskolai heti lap már megselekedte. A nevezett lap f. évi ápril 19-én megjelent számában ugyanis Nagy Mózes „Vé-

reink“ című vezércikkében „büszkeséggel látja, hogy a felekezetek részéről eddigelő első sorban az ev. ref. anyaszentegyház fiai adtak kiválóbb életjelt magukról“; elmondja, hogy „helyettes püspökük az első volt, ki meleg, hazafias levélben az egyesület eszméjét köszönté“; elmondja, hogy „Szász Domokos nemcsak levelet irt, de személyesen megjelent úgy az ápril 11-ki előértekezleten, mint az ápril 12-ki közgyűlésen s az ő felszólalásának köszönhető első sorban, hogy az egyházak segélyezése a programból ki nem hagyatott“ és így tovább az egész vezércikk mind az egyesület érdekében munkás és áldozatkész kálvinistákat dicsőíti. Megérdemlik. Ez ellen nincs semmi kifogásunk. De a midőn Szász Domokos hazafiasságát méltányolva, hozzát teszi, hogy: „más püspökről mind maig egy hangot sem hoztak a lapok.. pedig az erdélyi részek más két püspökéhez is kérő levél intéztetett. De ezek a közgyűlésen sem voltak jelen, az adakozók közt sem látjuk neveiket“ — ezt a megjegyzést már csak a legdurvább felekezetiesség diktálhatta az író tollába. Hát hitfelei csak úgy lesznek nagyok, ha a más hitűeket kisebbiti? Avagy tán a revolver-journalisták dicsősége után áhihozik Nagy Mózes ur? Mi joga van megtámadni más egyházak püspökeit azért, mert nem egyszerre jelenik meg a nevök a lapokban a nt. Szász Domokos helyettes-püspök urával? Püspökünk az alakuló közgyűlés alkalmával nem volt itthon, nem is irt üdvözlő levelet, nem táviratozott Budapestről, hol szintén hazafiai tiszte tartotta távol. De azért, eddig tán N. M. ur is olvasta, nemcsak jelentkezett az alapító tagságra, de annak díját be is fizette. Főgondnokunk, tanári karunk, tanuló ifjuságunk hasonlóképen külön-külön mind alapító tagok. — Ne féltse Nagy Mózes ur az unitáriusokat, mert a hol hazafiságról van szó, ezek ott nem fognak meghátrálni a reformatusok előtt. Sőt ha mi is dicsekedni akaránk a „Véreink“ című vezércikk írójával, mi is tudánk magunkról hasonló vezércikkeket írni. Rámutathatánk közelebről a Székely-egyletre, melynek élén kezdettől fogva egy unitárius áll s a körül nemcsak egy vezércikkre való érdemet szerzett magának. Rámutathatánk a Székely nemzet történelme megírására öszszegyűjtött pályadíjra, melynek eszméje egy unitárius agyában fogamzott meg s azt lelkes fáradozásával mondhatni egymaga teremtette meg. De mi nem akarjuk e téren Nagy Mózes urat követni. Sajnáljuk, hogy önvédelmünk ennyire is kényszerített. Csak arra kérjük, hogy ne vonja kétségbe hazaftiságunkat; mert ez ellen aztán csakugyan mi is protestálunk. A Protestáns Közlönyt pedig arra figyelmeztetjük, hogy legyen tapintatosabb közleményeiben, mert hasonló czikkekkal többet árt, mint használ az ügynek, melyet előmozdítani óhajt. Avagy mit gondol, hasznára lennénk-e mi ez ügynek, ha most azt kezdenők fejtegetni, hogy mi része van éppen magának a ref. egyháznak abban a szerencsétlen állapotban, a mely ellen most közösen gyógszert keresünk? ha rámutatánk azon nagyszámu desolalt ekkleziákra, a melyekért főleg éppen a ref. egyházat terhelheti a mulasztás vádja? ha így szólanánk: hódítsátok vissza ti magatok, a mit jobbára ti magatok veszítettetek el? ha kikeresnők azt a lapjokat, nem tudjuk tisztán a kolozsvári, vagy az enyedi volt-e, a melyben valaki azt az

eszmét is felvetette volt, hogy az eloláhosodott református ekkleziákba olyan papot kellene tenni, a ki oláhu is tudjon prédikálni? Kérdjük: mindezekkel mit használnánk? Ne állítsuk hát szembe a felekezeti zászlókat legalább itt, a hol mindnyájunkat egy hitnek kell lelkesíteni, annak a hitnek, hogy nemzetiségünket vállvetve megvédjük. Mi azért ismételten lelkész társaink s t. olvasóink szives figyelmébe és pártfogásába ajánljuk a magyar közművelődési egyesületet. Az egyesület működésére pedig áldást és sikert kívánunk.

Egyházi biráskodási jogunk. Erdély és Magyarország tényleges egyesítése óta a Királyhágóntuliak minket unitáriusokat kiválóbb figyelembe részesítenek. Szabadelvü intézményeinkkel azonban nem igen tudnak megbarátkozni. Különösen új és szokatlan náluk, hogy egyházi biróságaink az unitárius házaseleket engesztelhetetlen gyűlölség okából végképpen elválasztják. Az elfogultak és érdekelték ezért könyvekben, hirdalokban, az országházban s mindenütt, a hol tehetik, megtámadnak s úgy tüntetnek fel, mintha nem háromszázéves jogainkat gyakorolnók, hanem visszaéléseket követnének el. A gunyosan emlegetett „kolozsvári“ és „erdélyi házasságokat“ mind csak nekünk tulajdonítják, nem véve figyelembe, hogy a legtöbb ily házasságot az erdélyi ev. ref. egyház köti. Ezekre a támadásokra, törvénybiztosította jogaink élénk tudatában súlyt nem fektettünk. Legujabban azonban a történt, hogy a Királyhágóntuli egyik világi bíróság a törvény s az eddigi gyakorlat ellenére vegyesházassági válóperben az iratoknak az unitárius félre nézve illetékes unitárius egyházi bírósághoz való áttételét megtagadta. Ezzel egyházi biráskodási jogunk, egyházi autonomiánk hivatalosan sértetett meg. Ezt már nem lehet elnézni. Az E. K. Tanács sietett is a sérelem orvoslására szükséges lépést megtenni. E tárgyra fontosságánál fogva a közelebbi füzetben visszatérünk.

Hol van a szabadelvűség? Félegyházán a nagyméltóságú vallás- és közokt. minister ur, a ki r. kath. vallású, az állami tanítóképezde nagytermét, mindaddig, míg az ottani reformátusok e célra saját helyiséggel nem rendelkeznek, isteni tiszteletek tartására átengedte. Hódmezővásárhely jobbára protestans isk. széke megtagadta községi iskolájának az ottani unitáriusok részére ugyane célra leendő átadását. Ugyanez az isk. széke Nagy Bálintot, a hm.-vásárhelyi felső leányiskolának igazgatóját, ki megelőzőleg minden akadály nélkül segédlelkészkedhetett a ref. egyházban, eltiltotta attól, hogy az unitárius hitközségnél lelkészi teendőket végezzen. A minister ur, kihez ez ügy felkerült, annyit legalább megengedett, hogy nevezett igazgató a hódmezővásárhelyi unitáriushitű családoknak keresztelési, esketési és temetési esetekben lelkészi szolgálatokat teljesíthessen. S bizonyára nem az ő fenkölt s nemes gondolkodásán mult, hogy egyuttal nem adott engedélyt az isteni tiszteletek végzésére is.

Követésre méltó példa. San-Franciscóban Barstow György, ki 240,000 frt értékű birtokot hagyott hátra, végrendeletében a következő utasítást adta: Miután tapasztaltam, hogy a csupa hiúságból és kevélységből rendezett fényes és költséges temetkezések nagyon károsak a népre nézve, példaadás végett — a miért a temetkezői intézetek tulajdonosaitól bocsánatot kérek — legyen az én koporsóm egyszerű gyalult deszkából, festés vagy politurozás nélkül, közönséges szegekkel összeszegezve. Rajta olcsó szemfedél és semmi virág; szóval minden, a mi a temetéshez tartozik, a lehető legegyszerűbb. Hiszen, mi egyéb a holt ember, mint egy marék por? Halottas koci helyett éppen úgy kivihetnek a sirhoz egy közönséges szekéren is, melyet mindennap használnak, mivel az élet is csak utazás, a halál napja pedig a végső nyugalom.

Papválasztás. A szentábrahámi unitárius ekkleziában az elhunyt Péterfi Sámuel helyébe Péterfi Mihály kedei lelkészt választották meg. Üdvözüljük mind a lelkészt, mind az ekkleziát. Nyár ád-Szent-Mártonban is közelebből papválasztás volt, az elhunyt Szentmártoni Kálmán helyébe Fazakas Lajos, papjelölt, a kolozsvári főiskola ellenőre választatván meg. Legjobb reményeink kísérik fiatal barátunkat papi hivatalára. A főt. püspök ur mindkét választást megerősítette.

Folyóiratunk pártolói sorába léptek közelebből: Török Sámuel szentmihályi lelkész, Szentmihályi unitárius ekkleziá, Pálffy Károly realisk. tanár, Toroczkói unitar. ekkleziá, Simonich Zsigmond ügyvéd, Bors Albert birtokos, Rend Domokos m. kir. erdész, Pálffy György birtokos, Ádámosi György birtokos. Örömmel jelezzük lelkes pártolóink szaporodását, de másfelől ki kell jelentenünk, hogy még sokan vannak egyháztanácsosaink és ekkleziáink közt, kiknek pártoló szives támogatását várjuk.

Gyászhirek: Felső-csernátóni Bod Katalin, a néhai Kelemen Benő nagy jóttevőnk özvegye, f. évi mártius hó 19-én, életének 81-ik, özvegyiségének 2-ik évében jobblétre szenderült. A jó és gondos nő elhunytát gászolják: özv. Zathureczky Gedeonné, Kelemen Polixina s gyermekei, nyug. honvédezedes Szigethi Miklósné, Kelemen Katalin, férje s gyermekeik; Bod Péter és Bod Elek, testvérei; Kelemen Elek s testvérei, valamint a többi rokonok. A megboldogult földi részét Szucságra, férje porai mellé helyezték el örök nyugalomra. Áldás emlékéen! — Gyórfi Sándor szentháromsági pap f. évi mart. 12-én elhalálozott. Hivatalának élő, buzgó pap volt. (Részletesebb nekrológot szivesen közlünk róla, ha valamelyik lelkésztársunk küld.)

Helyreigazítás. Folyó évi 1-ső füzetünkben „Unitarius egyház és szervezkedés“ című cikkben a fiatfalvi reformatusoktól és unitariusoktól közösen használt templom az unitariusokénak mondatott. Soós Farkas fiatfalvi ref. lelkész arról értesít, hogy ott a templom közöstudajdon.

A szerkesztőség postája.

Gróf Kuun Géza urnak, Maros-Németi. Az újabb küldeményt köszönettel vettük. Konez József urnak, Marosvásárhely. Onnan is mind a kettőt s jövőkor adni fogunk belőlök. Rédiger Géza, Szabéd. Az újabb hymnusért köszönet.

ARANYKÖNYV.

Adakozás a vadadi Eklézsiában.

A vadadi unitárius eklézsia tagjai, mint mindez ideig, mikor a szükség és körülmények úgy kívánták, úgy most e jelen évben is bizonyoságot tettek cselekedeteik által igaz hitükről, a midőn ugyanis a templomban a szószék takarója megavulván, helyébe ez év pünkösztjére egy diszes fekete básony takarót vettek közadakozás útján begyűlt összeggel, melyet gondnok Nagy Mihály neje Kisgyörgy Borbára — vallásos buzgóság által indittatva — készített meg, zsenilia-rojttal s az alsó szélén ezüst zsinorral rávarrva e felirattal: „Az egy Isten dicsőségére a hivek adakozásából készült 1884-ben.“ Melynek értéke 17 frt 80 kr. — Az adakozók pedig a következők: Nagy Mihály 90 kr, Adorjáni András 50 kr, S. Nagy József 50 kr, Imre Zsigmond 50 kr, Incze Zsigmondné Lőrinczi Katalin 60 kr, id. Nagy Jánosné 50 kr, Kis Ferencz 40 kr, Jánosi Samu 35 kr, Kis P. István 20 kr, K. Nagy Miklósné 14 kr, Varga Mózes 20 kr, Varga János 20 kr, Kis Miklós 6 kr, Kis Lajos 10 kr, Szálteleki Mózes 6 kr, Siklódi Márton 6 kr, Máné György 50 kr, Józsa János 6 kr, K. Nagy József róm. kath. 10 kr, Tóth Sándor 30 kr, Tóth József 12 kr, id. Kacsó János 6 kr, Józsa György 6 kr, Bányai Domokos 20 kr, neje Sipos Ida 10 kr, özv. Nagy Károlyné 12 kr, Kis Pál 6 kr, Kis Mihály 12 kr, Kereső Vilma 80 kr, Soós Sándor 50 kr, Török Sándor 25 kr, Nagy Béla 6 kr, Kis Imre 6 kr, özv. Kovács Miklósné 20 kr, Török Károly 90 kr, Török András 10 kr, ifj. Szász János 6 kr, Kis L. István 6 kr, Kis L. Ferencz 6 kr, Kis P. Józsefné 6 kr, Pap Miklós 6 kr, Gyórfi Sándor 50 kr, Magyar Mihály 20 kr, Réthi Lajos ev. ref. 30 kr, Kacsó József 6 kr, Tamás Tódor gör. kath. 6 kr, Fazakas András 8 kr, Szász Ferencz ev. ref. 20 kr, K. Nagy Pál r. kath. 20 kr, özv. Tóth Istvánné 16 kr, Kilyén Gábor 6 kr, Ercei Lajos 6 kr, Tóth Márton 6 kr, Tóth György 6 kr, Kis P. Sándor 6 kr, id. Szász János 6 kr, Török Miklósné 6 kr, Fodor György 15 kr, Blága József 6 kr, Szász József 15 kr, Máné Sándor 15 kr, Dobos Györgyné özv. 15 kr, Dobos László 10 kr, Szász Samu ev. ref. 6 kr, Boczkó József 10 kr, Kis L. Sándor 10 kr, Jenei István 6 kr, Kövendi János 85 kr, Simó Benedek 50 kr, neje Balog Anna róm. kath. 30 kr, László János róm. kath. 10 kr, Kis P. Dénes 10 kr, Kis Mózes 15 kr, özv. Kis Zsigmondné 30 kr, tanító Székely Lajos 50 kr, neje Rafaj Zsuzsanna 50 kr, Gál Sándor 20 kr, Gál József 20 kr, Gál Elek 20 kr, Gál Margit 20 kr, Gál Károlin 20 kr. Összesen 17 frt 80 kr.

Isten vegye kedvesen az igaz hitből származott kedves adományokat s nyugodjék meg jóvalta buzgó hivein.

Gál Elek,
helyi lelkész.

A Budapesten alapítandó unitárius rendes lelkészi állomásra és állandó imaházra tett kegyes adományok.

XXVI. Közlemény.

Nagytisztelétü Székely János ev. ref. lelkész ur buzgó közreműködésével Kézdivásárhelyt adakoztak: Kézdivásárhelyi evang. reform. egyház 5 frt, Baló László 50 kr, Gyöngyösi István 50 kr, Kőlonthe Mózes 1 frt, Kovács István 50 kr, Maulhe János 50 kr, Kézdivásárhelyi közpénztára 5 frt, Szócs József